

Prostitution og grundloven

Regulering af og debat om prostitution i Danmark i perioden ca. 1860-1906

Merete Bøge Pedersen: Prostitution og Grundloven 2007. Museum Tusulanums Forlag. 325 s., 250 kr.

Af Jeanette Bjønnes

I bogen *Prostitutionen og Grundloven* beskæftiger Merete Bøge Pedersen sig med reguleringen af prostitutionen i Danmark i perioden fra 1860 til 1906. Hun har tidligere udgivet bogen *Den reglementerede Prostitution i København 1874 -1906*, hvor prostitutionsmiljøet er beskrevet. *Prostitutionen og Grundloven* er en viderebearbejdning af nogle af perspektiverne herfra og et forsøg på at se prostitutionen "ovenfra" fra lovgiveres, politiets og magthaveres side.

Merete Bøge Pedersen viser, hvordan prostitutionen gennem historien er blevet kontrolleret på forskellig vis, betinget af det, hun kalder forskellige samfundstilstande og forskellige motiver til at regulere. Bogen placerer sig i et tomrum i den danske forskning om prostitution ved netop at se på prostitution i en bredere samfundsmæssig sammenhæng og på motiverne bag de forskellige positioner i debatten. Gennem brug af citater fra samtidens diskurs viser hun, hvordan diskussionen, dengang som nu, var præget af en dobbelthed i synet på prostitution og ikke mindst på den prostituerede.

Vi læger er liberale Folk, vi indrømmer, at Kvinden lige saa vel som Manden har lov til at bruge sit Legeme, som hun vil, men bruger hun det til Erhverv, idet hun hengiver det til enhver, som betaler, da indtræder Konflikten; thi (...) hun indtræder da i de handlendes Række og Autoriteterne have da Ret til ligesom ved enhver anden Handlende at vaage over, at den udleverede Vare ikke er skadelig for Forbrugeren. (Bøge Pedersen, 2007: 195).

Ovenstående citat af politilæge Levinson fra *Ugeskrift for Læger* 1902 viser ganske præcist det dilemma, som Bøge Pedersen på forskellige måder søger at belyse: På den ene side ønsker man ligeret for alle borgere, på den anden side ønsker man at beskytte samfundet mod det "nødvendige onde": prostitution.

Bogen beskriver en bevægelse fra accept, over straf, til tolerance. Straf for prostitution blev for første gang indført med Christian V's Danske Lov af 1683. Prostitution og usædelighed kunne da ikke længere accepteres, som det havde været tilfældet i senmiddelalderen, og blev nu set som en trussel mod samfundsrordenen. Indtil 1773 herskede den opfattelse, at prostitution virkede fordærvende på moralen og derfor skulle straffes. I slutningen af det 18. århundrede fik det moralske motiv bag lovgivningen følgeskab af et andet: frygten for de veneriske sygdomme. Lægevidenskaben kendte ikke nogen fuldstændig kur for veneriske sygdomme, og løsningen blev at isolere dem, man så som de farlig-

ste smittebærere: de prostituerede. I løbet af de næste 100 år udviklede der sig et tolerancesystem, hvis væsentligste formål var at begrænse prostitutionens moralske og sanitære skadevirkninger.

En af Merete Pedersens centrale pointer er, at det tolerancesystem, der etableredes op igennem det 19. århundrede, ikke havde nogen lovhjemmel. Når systemet til trods for manglende lovhjemmel konsoliderede sig i en sådan grad, som det gjorde, med faste rutiner omkring registrering og indskrivning af kvinder som offentlige fruentimmer, var det ifølge Merete Pedersen, fordi frygten for de veneriske sygdomme var så stor, at det sanitære motiv fik lov til at fortrænge det moralske. I 2. del kapitel 5 om debatten om de veneriske sygdomme viser hun, at lægerne bevarede autoriteten på prostitutionsområdet, så længe det lykkedes dem at overbevise befolkningen om, at de veneriske sygdommes udbredelse dels var stigende, dels var tæt knyttet til prostitutionen. Fremtrædende læger bad om lovhjemmel for reglementeringen og fik den med "Lov om Foranstaltninger til Modarbejdelse af den Veneriske Smittes Udbredelse" af 10. april 1874. Denne lov løste hjemmelsproblemet, men flere og flere gjorde opmærksom på, at lovforslagets bestemmelser muligvis var problematiske ud fra en grundlovsmæssig betragtning. Merete Pedersen argumenterer for, at loven på væsentlige punkter vitterligt var i konflikt med Grundloven, selv om lovgiverne selv pointerede, at der var vist de prostituerede så meget hensyn, som de, deres usædelige levned taget i betragtning, kunne have krav på.

Positionerne i prostitutionsdebatten

Merete Pedersen viser med forskellige eksempler, enkelte gange noget gentagende og omstændeligt, hvordan både abolitionister og reglementarister har prøvet at bruge statistik og moralske pointer for at påvirke lovgivere i deres egen retning.

Abolitionisterne, mellem 1879 og 1907 anført af "Foreningen mod Lovbeskyttelse for Usædelighed" og støttet af kirke og kvindeorganisationer, argumenterede for, at alt var bedre end reglementeringen. De mente, at prostitutionskontrollen var uretfærdig, da den kun straffede den ene part, at den var en krænkelse mod kvindekønnet, og at den befordrede usædelighed (Bøge Pedersen 2007: 142). Man kæmpede derfor for en grundlæggende lovrevision, kønnenes ligeberettigelse og højnede moralske standarder. Abolitionisterne havde stor indflydelse på debatten, men kun få konkrete alternativer til den eksisterende ordning, siger Merete Pedersen.

Reglementaristerne var i modsætning til abolitionisterne ikke organiserede i en forening. Dog spillede læger-

ne og deres organ *Ugeskrift for Læger* en væsentlig rolle. Her var man fra redaktionens side ikke i tvivl om, at problemerne omkring de veneriske sygdomme kunne spores tilbage til de prostituerede og særligt de hemmeligt prostituerede. De argumenterede for, at kontrolsystemet var den eneste mulighed for at bekæmpe de veneriske sygdomme.

Reglementarister og abolitionister stod stejlt over for hinanden. Merete Pedersens talrige eksempler på argumentationsformen viser, hvor usikre man på begge sider tilsyneladende har været på, hvad Grundloven af 1849 egentlig betød for prostitutionslovgivningen. Ofte endte man i argumentet om, at de prostituerede jo selv havde sat sig uden for loven og dermed ikke kunne kræve beskyttelse af den. Som den kendte læge Carl Engelsted udtrykte det i 1861: "Denne kontrol kan heller ikke betragtes som Indgreb i Borgernes personlige Frihed, da den kun benyttes mod Personer, som ved deres Levnet have gjort sig uskikkede og uværdige til at nyde godt af den borgerlige Frihed" (Bøge Pedersen, 2007: 59).

En af bogens interessante pointer er, at netop en sådan argumentation viser, at det danske samfund tilsyneladende ikke har været klar til demokrati før 50 år efter demokratiets indførelse. Man var ganske enkelt ikke afklaret om, hvad som lå i begrebet "den personlige frihed".

Når reglementeringen så alligevel blev ophævet i 1906, var det fordi lægerne omkring år 1900 fik ny viden omkring de veneriske sygdomme, og at smittefaren var af længere varighed efter infektionen, end man tidligere havde troet. Lægerne kom til den erkendelse, at de forholdsregler, som lå i kontrolsystemet, ikke var tilstrækkelige. Dermed var det ikke meget, der fra en lægevidenskabelig synsvinkel talte for kontrollen. Dette, sammenlagt med en større forståelse for, hvad demokrati reelt indebærer, og at der ikke kan opereres med, at en gruppe har sat sig udenfor, gjorde, at loven faldt.

Herefter skulle løsgættige kvinder straffes efter løsgængerloven. Bestemmelserne om løsgænger og prostitution har, som Merete Pedersen påpeger, altid været nært forbundne: Når de prostituerede blev straffet, var det for det første, fordi de overtrådte det rodfæstede og fundamentale krav om selvforsørgelse ved lovlige midler, for det andet, fordi de var hovedansvarlige for spredningen af de veneriske sygdomme, og for det tredje, fordi de krænkede den offentlige moral. Grænsen mellem de tre forseelser var flydende, men budskabet var klart: Arbejdsløshed, mere eller mindre bevidst sygdomsspredning og utæmmet seksualitet var uacceptabelt.

Løsgængerloven fungerede indtil 1874 som supplement til prostitutionsbestemmelserne og som en legitimering af kontrollen med de prostituerede. Arbejdsløse kvinder var potentielt prostituerede kvinder. Dette bliver

igen tydeligt efter 1906, hvor prostitutionslovgivningen blev ophævet, og de prostituerede igen blev straffet i henhold til løsgængerparagrafferne. Der var en eksplisit forbindelse mellem det at være løs og ledig.

Væsentligt bidrag til forskningen

Merete Pedersens bog er et væsentligt bidrag til prostitutionsforskningen i Danmark. Den viser, med gode eksempler og et tilgængeligt sprog, at debatten om prostitution, i 1900 tallet som nu, præges af en gennemgående dobbelthed. Hendes eksempler og citater fra diskussioner og lovbetænkninger henleder tanken på aktuelle diskussioner. Spørgsmålene er de samme: Hvor meget vægt skal lægges på den individuelle frihed og hvor meget skal lægges på den offentlige moral? Er de prostituerede ofre, eller vælger de selv deres bane? De veneriske sygdomme er ikke længere noget gangbart argument, men vi skal ikke mange år tilbage, før debatten om spredning af HIV og AIDS var et væsentligt argument for at begrænse prostitutionen.

Merete Pedersen viser det, som for eksempel Joanna Phoenix (1999) har vist gennem etnografiske studier, at der altid har været en nær forbindelse mellem løsgænger og prostitution. Hun illustrerer gennem lovmæssige betragtninger, at prostitutionskontrollen altid har været en måde, hvorpå man har kontrolleret kvinders seksualitet og bevægelsesfrihed. Det har handlet om at beskytte det, som magthaverne har set som det bærende element i samfundet: ægteskabsinstitutionen. Krænkelser heraf var at betragte som en krænkelser af samfundsordenen. Dilemmaet for lovgiverne og debattørerne var blot, at inde i denne familie befandt der sig en mand, der havde nogle seksuelle behov, som skulle have afløb. Derfor var den prostituerede kvinde nødvendig. Problemet var så at sørge for, at hun var tilgængelig, men til mindst muligt gene. Hun skulle isoleres fra det gode selskab.

Merete Pedersen viser på detaljeret vis, hvordan man på begge sider i den danske prostitutionsdebat brugte statistik og Grundloven temmelig kreativt til at støtte egne politiske holdninger. Dette kan dagens debattører med fordel få inspiration af. Måske ved at stille sig det meget nærliggende spørgsmål om, hvor tilfældigt det er, at det gennem de sidste tre århundreder har været arbejderklassekvinder, der er blevet ramt af kontrollen, begrundet i så forskellige argumenter som løsgænger, smitte af veneriske sygdomme og krænkelser af offentlig moral. *Social-Demokraten* fremførte i 1906, at loven var en klasselov: "Pigejagten kan ifølge den nye Lovs udtrykkelige Ordlyd vedblive, og ved Henvisningen til Løsgængerloven kan også Indskrivningen fortsætte" (Bøge Pedersen, 2007: 236). Hvordan kan det være, at de kønspolitiske og klassemæssige aspekter af prostitutionsdebatten har så smalle kår hundrede år senere?

Efter min mening er det netop ved at sætte prostitutionen ind i en bredere samfundsmæssig sammenhæng og se på motiverne bag de forskellige positioner i debatten,

at Bøge Pedersens bog er et væsentligt bidrag. Hun skriver:

Karakteren af indgrebet og lovgivers tilnærmelsesvis bekymring for dets anvendelse giver, sammenholdt med politidirektørernes og -mestrenes lovhjemlede ret til at agere domsmyndighed, ikke desto mindre styrke til vurderingen af den samlede reglementerede prostitutionslovgivningsrække som et udemokratisk og uretfærdigt redskab til stigmatiseringen af en problematisk samfundsgruppe. (Bøge Pedersen, 2007: 248).

Vi kan med denne bog i hånden stille de samme spørgsmål, som Merete Pedersen stillede til abolitionisterne og reglementaristerne, til dagens debattører og lovgivere: Hvad er deres motiver? Og hvordan er stillingen mellem de prostitueredes frihed og den offentlige moral i den aktuelle debat?

Merete Pedersen konkluderer, at man ved indgangen til det 20. århundrede var klar til grundloven, klar til at respektere de personlige rettigheder og klar til demokratiet. Når man ser på samtidens danske debat, er dette måske for optimistisk, og debatten omkring den personlige frihed er lige så interessant og uafklaret nu som dengang. Måske vil Merete Pedersen kaste sig over den nyere diskurs om prostitution næste gang? Det vil jeg glæde mig til!

Jeanett Bjønness er antropolog og ph.d.-studerende ved Institut for Etnografi og Socialantropologi, Århus Universitet.